

17. YÜZYILDA ORTA ANADOLUDA CELÂLÎ YIKIMI SONRASI ŞENLENDİRİLEN BİR İLÇE: İNCESU’NUN VAKIF ve TEMLİK İŞ BİRLİĞİYLE KURULUŞU ve İSKÂNI

Ramazan Pantık

“Rivayettir ki Orhan Gazi iki imaret yaptırdı. Biri Bursa’da ve biri İznik’de ve Manastır-Bursa’da bu medrese ettirdi. Ve dahi muhabbet ettiği dervişlere zaviyeler yaptırdı. Nitekim Geyikli Baba üzerinde yaptırdı. Evsafın sabıka zikrettik ve her yerleri imar etmeyi severdi. Issız yerleri mamur edip, Müslümanları arındırdı. Ve Bursa’da yaptırdığı imaret yeri bir ıssız yerdi ki ikindiden sonra âdem varmaya vehm ederdi...”“... Şöyle rivayet ederler ki, bu Ergene Köprüsü’nün yeri evvel ormanlık ve balçık ve çökeklik idi. Ve haramiler durağıydı. Ve hiç vakit olmayaydı kim onda harami adam öldürmeyeydi. Andan Sultan Murad hazâin harc edip evvel ağaçları kırdırıp pak ettirip orada yüz yetmiş dört kantarlı bir köprü yapıp, ol köprünün iki başını mamur ettirip bir başına Ergene nam bir latif kasaba şehir edip, bir âli imaret yaptırdı...”

Özet: Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluş ve gelişme dönemlerinde kentlerin imar ve iskânında vakıf kurumundan büyük ölçüde yararlandığı bilinmektedir. Kuruluş dönemin sürgün politikasının yanı sıra geniş vakıf arazileriyle desteklenen tekke ve zaviyelerin faaliyetleri erken dönem Osmanlı iskân siyasetinde bir kolonizasyon ve şenlendirme aracı olarak kullanılmıştır. Vakıflar, 17. yüzyılda Ege ve Orta Avrupa’da gerçekleşen fetihler sonrası alınan yeni kentlerin ve Anadolu’da Celâli yıkımına uğrayan eski yerleşim bölgelerinin imarında kendilerine yüklenen yeni bir görevle bu amaca bir kez daha hizmet etmişlerdir. Devlet, kuruluş döneminden farklı olarak 17. yüzyılda uyguladığı iskân siyasetinde paşa vakıflarını ön plana çıkartmıştır. Bu tebliğde ilk kez kullanılan birincil el kaynaklardan hareketle Celâlilerin tahrip ettiği bir bölgenin Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı tarafından nasıl mamur ve abadan kılınarak şenlendirilmesi ve iskân edilmesine odaklanmaktadır. Ulaşılan ilk sonuçlardan biri Osmanlı idarecilerinin 17. yüzyıl boyunca isyan ve eşkıyalık olayları nedeniyle boşalan zirai üretim bölgelerinde, önemli güzergâhlardaki derbent ve geçitlerde ve terk edilen köylerde güvenliği, nüfus akışını ve üretimi yeniden sağlamak adına devlet-vakıf iş birliğine dayalı yeni bir iskân metoduna başvurmasıdır. Proje metruk bölgenin imarı ve şenlendirilmesidir. Alınan tedbirler içinde iskân siyasetinde zengin paşa vakıflarının araç olarak kullanılması en başarılı yöntem olarak ön plana çıkmıştır. Merkezi yönetim çeşitli stratejik bölgelerde Celâli yıkımlarını çözüme kavuşturmak adına güçlü paşalarla vakıf ve temlik iş birliğine dayalı ortaklıklar oluşturmuştur. Bu yöntem yüzyılın ikinci yarısında Celâli yıkımına uğrayan birçok bölgenin imar ve iskanında oldukça başarılı sonuçlar vermiştir. Bu önermeler İncesu bağlamında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı örneğinde ortaya konulmuştur.